

Dr hab. Marian Mitrega
Instytut Nauk Politycznych
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Katowice 03,08.2023 r.

Recenzja pracy doktorskiej mgr Dariusza Budrowskiego : Instytucjonalne i polityczne uwarunkowania działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej na przykładzie województwa podlaskiego.

I. Przedmiot oceny

Przyjęta do recenzji praca doktorska napisana została pod kierunkiem dr hab. Mirosława Grewińskiego, prof. nadzw. Uczelni Korczaka w Warszawie. Stanowi ona zwarte opracowanie naukowe liczące 276 stron tekstu wraz z załącznikami. Wyraźnie sformułowane założenia badawcze w postaci pytań i tez badawczych wskazują na ukierunkowanie zainteresowań badawczych w sferę problematyki nauk o polityce i administracji. Tytuł pracy został sprecyzowany trafnie i jest adekwatny do treści dysertacji doktorskiej.

II. Ocena podjętego problemu badawczego

Zróżnicowane aspekty pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej występują zarówno we wstępnych rozważaniach erudycyjnych, koncepcyjnych, jak również w części empirycznej rozprawy doktorskiej. Należy zaznaczyć, że Autor skupia się na analizie obszarów polityki społecznej realizowanej przez ośrodki z perspektywy nauk o polityce, co należy uznać za właściwe podejście z punktu widzenia tematyki rozprawy doktorskiej.

Jak wiadomo, zagadnienia związane z rozwojem ekonomii społecznej zostały uwzględnione m.in. w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Wynika to przede wszystkim z faktu, że ekonomia społeczna koncentruje się na potrzebach ludzi, którzy często z przyczyn niezależnych, takich jak niepełnosprawność, choroba psychiczna, wiek, długotrwałe bezrobocie czy ubóstwo, nie mogą w pełni uczestniczyć w życiu społecznym czy zawodowym. Warto tutaj pamiętać, że zagrożenie wykluczeniem społecznym nie dotyczy tylko jednostek, ale rodzi poważne konsekwencje dla ich rodzin i społeczności, w których funkcjonują. Właśnie dlatego tak ważny jest nacisk na rozwój ekonomii społecznej i solidarnej, która może przeciwdziałać i odwracać negatywne skutki marginalizacji społecznej.

Ustawa o ekonomii społecznej z dnia 5 sierpnia 2022 r. weszła w życie 30 października 2022 r. Reguluje organizację i zasady działania przedsiębiorstwa społecznego, zasady uzyskiwania i utraty statusu przedsiębiorstwa społecznego oraz nadzór nad przedsiębiorstwami społecznymi, instrumenty wsparcia przedsiębiorstwa społecznego, a także zasady i formy wspierania rozwoju ekonomii społecznej przez organy administracji publicznej. Kompleksowym dokumentem określającym kierunki polityki państwa w tym zakresie jest Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 r. Ekonomia solidarności społecznej (KPRES). Przedstawiono w nim wszystkie plany i działania realizowane przez administrację rządową na szczeblu krajowym oraz kompleksową strukturę systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem roli innych przedstawicieli sektora administracji rządowej, a także jednostek samorządu terytorialnego i sektora ekonomii społecznej.

Ekonomia społeczna zatem to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która poprzez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. To działalność o celach głównie społecznych, w ramach której zyski nie podlegają podziałowi, a są przeznaczane na te cele lub na rzecz wspólnoty – w przeciwieństwie do zwykłych przedsiębiorstw, gdzie celem jest maksymalizacja zysku i zwiększenie dochodu właścicieli. Oznacza to, że ekonomia społeczna pozostaje na pograniczu sektora przedsiębiorczości oraz sektora organizacji pozarządowych nie działających w celu maksymalizacji zysku.

III. Ocena celu, hipotez i struktury pracy

W opinii Autora recenzowana praca jest formą zebrania i podsumowania dotychczasowych doświadczeń, podzielenia się uwagami i spostrzeżeniami, wyciągnięcia wniosków z własnej pracy zawodowej oraz z badań naukowych, które zostały przeprowadzone na potrzeby dysertacji.

Autor wybrał dosyć skomplikowaną konstrukcję metodyczną pracy. Z jednej strony już we wstępnej partii materiału (str. 5) stawia główną tezę pracy, iż OWES są ważnym instrumentem wsparcia podmiotów ekonomii społecznej a ich istnienie przyczynia się do powstawania nowych i wspierania istniejących podmiotów oraz realizację licznych inicjatyw projektowych,

z drugiej, w części badawczej kreśli szczegółowe pytania badawcze (6), przyjęte hipotezy(4) i opisuje szczegółowe, zastosowane metody badawcze,

Kłopot nie polega na tym, że może to sugerować podwójną metodologię dla dwóch części pracy ale na tym, że w zasadzie jest to zbieżne a prawdziwa metoda użyta dla napisania części teoretycznej to metoda badań literaturowych i analizy dokumentów. Nie zmienia to faktu, że właściwie zostały dobrane metody badawcze do sformułowanych tez. Autor przyjął, że w badaniach będzie wykorzystywał metody badań ilościowych i jakościowych. Jako podstawową technikę badań ilościowych przyjął wywiad ustrukturalizowany i ankietę. Natomiast w badaniach jakościowych wykorzystał wywiad swobodny tzw. ekspercki i analizę dokumentów zastanych (desk research). Wykonano to na wysokim poziomie merytorycznym w czym zapewne pomocne było doświadczenie zawodowe Autora.

W aspekcie formalnym struktura rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Składa się z części teoretycznej i badawczej. Jest ona merytorycznie poprawna i logicznie spójna, ponieważ wszystkie jej części są uszeregowane w taki sposób, że stopniowo wprowadzają czytelnika w podjętą przez Autora problematykę. Całość pracy składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia i wniosków końcowych, bibliografii (115), netografii (32), spisu tabel (9), wykresów (24) rysunków (2) oraz załączników (5) w tym kwestionariuszy wywiadów i wybranych materiałów źródłowych.

Recenzowaną pracę kończy zakończenie wraz z rekomendacjami, w którym na podstawie zgromadzonego materiału badawczego, sformułowano klarowne i przejrzyste wnioski końcowe i rekomendacje. Są one w pełni uzasadnione i poparte uzyskanym materiałem empirycznym.

Przechodząc do szczegółowej oceny zawartości pracy warto podkreślić ogólną znajomość problematyki społecznej przez doktoranta.

Rozdział I zawiera genezę rozwoju ekonomii społecznej w Polsce oraz wybranych krajach Unii Europejskiej, a także przedstawia zróżnicowane modele ekonomii społecznej w różnych krajach. Wykorzystano także perspektywę teoretyczną aktywnej i wielosektorowej polityki społecznej.

W Rozdziale II przedstawiono istotne funkcje ekonomii społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej. Zaprezentowano zasady i ramy normatywne i instytucjonalne funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych oraz pozostałych podmiotów ekonomii społecznej.

Rozdział III przedstawia Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej jako instytucji wsparcia przedsiębiorstw społecznych w Polsce. W oparciu o przegląd literaturowy, w rozdziale tym przedstawiono także modele i rozwiązania stosowane w innych krajach.

W rozdziale IV ukazano wyniki badań własnych mających na celu zbadanie oceny skuteczności OWES jako instrumentu włączania w politykę społeczną oraz jako modelowej instytucji wspierania rozwoju PES. Jako techniki wykorzystano w nim badania ankietowe, wywiad pogłębiony oraz obserwację uczestniczącą. Badania przeprowadzono w środowisku spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, osób fizycznych wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem oraz kierowników OWES, trenerów i doradców.

Metody prowadzenia rozważań naukowych są adekwatne do charakteru i rangi rozprawy doktorskiej. Konstrukcja pracy jest spójna i logiczna, a struktura merytorycznie poprawna. Wśród walorów pracy na uwagę zasługuje poprawność metodologiczna w rozstrzyganiu poszczególnych kwestii i zagadnień prezentowanych w rozprawie, obejmująca wszystkie kolejne elementy wywodu: od formułowania celu, tezy głównej aż po jej właściwą weryfikację oraz proponowane rozwiązanie problemu badawczego. Zdefiniowane tezy należy uznać za prawidłowe i adekwatne do tematu pracy. Świadczy to o rozpoznaniu przez Autora wszystkich obszarów polityki społecznej realizowanej przez badaną organizację gospodarczą. W toku badań Dyplomant konsekwentnie dążył do realizacji wyznaczonego celu i sformułowanych tez. Cechuje go przy tym samodzielność myślenia i duża znajomość realiów związanych z polityką społeczną i ekonomią społeczną. Zaproponowane badanie jest w pełni przemyślaną, kompleksową i pełną konstrukcją intelektualną.

Pomimo iż obszarem badania było jedno województwo { podlaskie) za najbardziej cenne i oryginalne w ogólnym sensie poznawczym można uznać następujące elementy rozprawy:

- postulowanie OWES jako multiagencję na rzecz PES
- współdziałanie w efektach wsparcia jako zmianę systemową
- nagradzanie JST dodatkowymi środkami z budżetu państwa za współpracę z PES
- postulaty zmian systemowych w sprawie kształtowania budżetów i funduszy społecznych w odniesieniu do ekonomii społecznej.

IV Uwagi dyskusyjne

Lektura całości opracowania nie wzbudza na ogół odczuć negatywnych lub budzących wątpliwości sformułowań. Nie mniej pragnąłby aby Autor w trakcie obrony pracy ustosunkował się do następujących kwestii.

W ciekawej części dotyczącej historii ekonomii społecznej w wybranych krajach, nie udało mi się odnaleźć satysfakcjonującej merytorycznie kwestii związanych z historią górniczych spółek brackich czy też akapitu o rozwoju spółdzielczości na terenie Opolszczyzny w drugiej połowie XIX. Zdaję sobie oczywiście sprawę, że nie można w tak szeroko podjętej tematyce ująć wszystkich jej aspektów, nie mniej wątpliwości pozostają.

Kolejną kwestią jest prośba o ustosunkowanie się do pytania czy tak daleko posunięte postulowanie wsparcia dla interesariuszy polityki społecznej nie jest obciążone efektem preferowania pomocy zamiast budzenia inicjatywności tych osób. Także sugerowana i bardzo interesująca koncepcja multiagencji może okazać się pułapką wzrostu biurokracji, przed którą Autor tak często przestrzega.

Oceniając stronę językową przedłożonej pracy doktorskiej do oceny stwierdzam, że nie budzi większych zastrzeżeń. Drobnych mankamentów językowych i formalnych jest niewiele,

IV Konkluzja

Na gruncie absolutnego przekonania, wynikającego z rzetelnej lektury przedłożonej pracy doktorskiej, pragnę podkreślić, że uwagi mają w dużej mierze charakter dyskusyjny i w niczym nie ujmują pozytywnej oceny i wartości całości przedstawionej rozprawy. Stwierdzam, że Autorowi udało się w sposób należyty zrealizować podjęty projekt badawczy a zwłaszcza odpowiedzieć na postawione pytania badawcze i zweryfikować postawione hipotezy.

Rozprawa doktorska posiada w mojej ocenie, szereg walorów natury teoriopoznawczej i pragmatycznej. Stanowi cenne kompendium wiedzy z zakresu realizacji polityki społecznej przez organizację gospodarczą i jej wpływ na społeczność lokalną. Recenzowana rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauk o polityce i administracji w subdyscyplinie polityka społeczna. Biorąc także pod uwagę zgromadzony przez Autora bogaty materiał empiryczny, dotyczący badań własnych stwierdzam, że Doktorant wykazał się umiejętnością samodzielnie prowadzonej pracy naukowej. W związku z tym przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Dariusza Budrowskiego spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w Ustawie 2.0 art.187 i dlatego wnoszę o dopuszczenie jej do dalszego postępowania. zmierzającego do nadania doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.